0139700017

Иқтибос аз феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддии Ҷумҳурии Тоҷикистон

Extract of the National Inventory List of the Republic of Tajikistan for ICH

Reçu CLT / CIH / ITH
Le 03 AOUT 2017
0573

1. **Номи унсур:**

- Номи пурра ба забони миллӣ: "Чакан - ҳунари гулдӯзӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон"
- Номи пурра ба забони англисӣ: "Chakan - an embroidery art in the Republic of Tajkistan".

2. **Рақами тартибии феҳрист ва санаи бақайдгирӣ.**

Унсур дар Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ таҳти рақами No. E002 сабт шудааст. Феҳрист дар ҷаласаи Ҳайати мушовараи Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон нахуст дар санаи 10 апрели соли 2014 ва бо такмилу иловаҳо 16 январи 2016 тасдиқ шудааст.

3. **Мансубияти унсур ба бахш ва зербахши феҳрист**

- Касбу ҳунарҳои анъанавӣ;
- Таҷрибаҳои иҷтимоӣ, маросим ва ҷашнҳо;
- Донишу таҷрибаҳои марбут ба табиат ва кайҳон.

4. **Паҳншавии ҷуғрофии унсур**

Унсур дар шаҳри Кӯлоб, навоҳии Восеъ, Муъминобод, Данғара, Фархор, Ховалинг, Шӯробод, Мирсаидалии Ҳамадонии вилояти Хатлони Тоҷикистон паҳн шудааст. Шаҳри Кӯлоб маркази ҳунари чакандӯзӣ ба шумор меравад.

5. **А. Номи ҷамъият, гурӯҳ ва афроди марбут ба унсур.**

Ҷамъият, гурӯҳ ва афроди бешар алоқаманди унсур инҳо мебошанд:

1. Гурӯҳҳои мустақили занҳову духтарон дар шаҳри Кӯлоб ва навоҳию деҳоти атрофи он.
2. Дар пойтахти кишвар шаҳри Душанбе ҷамъияти ҳунармандони чакандӯз

дар коргоҳҳои ба истилоҳ “Маркази ҳунармандон” фаъолият доранд.

3. Дар шаҳри Кӯлоб аз соли 2005 ташкилоти ғайридавлатии “Чакан” фаъолият мекунад, ки дар он 50 нафар занону духтарони чакандӯз машғули коранд.
4. Ташкилоти ғайридавлатии “Ҳафт пайкар”
5. Мактабу омӯзишгоҳҳои санъат ва ҳунар, ки дар онҳо донишҷӯён нақшҳои чаканро мекашанд ва ороиши онро меомӯзанд.
6. Аъзои дастаҳои мусиқӣ-фолклорӣ ва рақсӣ дар Тоҷикистон.

B. Иштироки ҷамъият, гурӯҳ ва иҷрокунандагони унсур дар раванди феҳристсозӣ ва таҳияи парвандаи номинатсия.

Соли 2013 дар Пажӯҳишгоҳи илмӣ-тадқиқотии фарҳанг ва иттилоот (ПИТФИ) гурӯҳи коршиносони МФҒ барои гирдоварии маводи тоза ва таҷдиди Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ таъсис ёфт. Ба гурӯҳ фолклоршиноси тоҷик Раҳимов Д. аз Академияи илмҳои ҶТ роҳбарӣ мекард. Инчунин ба гурӯҳ муҳаққиқон аз ПИТФИ – Қличева Н., Зубайдов А., Муњаммадиев Њ., Обидпур Љ. ва Холмуродов З.; аз муассисањои дигар Аминов А. (Институти забон ва адабиёт), Муродов М. (Донишгоњи миллии Тољикистон) ва Ќодиров Ф. (Донишкадаи давлатии санъати Тољикистон ба номи М. Турсунзода) шомил буданд. Гурўњ якчанд сафарњои хидматї љињати гирдоварии мавод ба вилояти Суѓд, Хатлон, водии Њисор, Рашту Кўлоб ва Бадахшон созмон доданд. Дар ин сафарњо коршиносон бо намояндањои ТЃЊ-и мањаллї, бо њунармандони халќї, сарояндањову мутрибон, санъаткорон, омўзгорон, намояндањои муассисањои давлатї ва ѓайра њамсуњбат шуда, мавод љамъ оварданд. Инчунин аз 4 минтаќа (Суѓд, Ќурѓонтеппа, Кўлоб ва Хоруѓ) намояндањои гурўњ барои такмили фењрист мавод фиристодаанд.

Дар робита ба ин соли 2010 аввалин “Фењристи унсурњои мероси фарњанги ѓайримоддї” тартиб дода шуд, ки он 48 унсури фарњанги маънавии халќї тољикро дар бар мегирифт.

Пас аз сипарї шудани чор сол ходимони илмии Пажўњишгоњи илмї-тадќиќотии фарњанг ва иттилоот соли 2014 «Фењристи миллии мероси фарњангии ѓайримоддї»-ро бо дарљи 286 намунаи фарњанги суннатї тартиб дода, пас аз як сол ба чоп расониданд. Соли 2016 ин фењрист бо иловаи маводи тоза маротибаи дувум бо забонњои тољикию англисї нашр гардид, ки 515 унсури фарњанги ѓайримоддии халќи тољикро фаро мегирад. Дар баррасї ва такмили фењристи мазкур ходимони илмии пажўњишгоњ, њунармандон,

ањли фарњангу санъат ва намояндагони созмонњои ѓайридавлатї ширкат варзидаанд.

6. Тавсифи унсур.

Санъати чакандўзї навъе аз тарзњои дўхтани гулњо, наќшу нигор ва тасвирњои рамзнок бо риштањои ранга дар матои пахтагин ва абрешимї мебошад. Одатан бо усули гулдузии чакан курта, чодар ё сўзанї, болишт, љойпўш, сардеворї, тоќї, гањворапўш, парда, чойхалта, сачоќ, рўмол, љойнамоз ва ѓайра истифода мешавад. Дар гулдузии чакан тасвирњои рамзнок ва мазмунњои мифологї оид ба табиати атроф, кайњон, орзую омоли мардум истифода мешаванд. Њар наќши дар болои матоъ дўхташуда ном дорад, чунончи косагул, гули анор, барги бед, бодомак, лола, райњон, тољи хурўс, булбул, думи товус, моњу ситора, офтоб, абр ва монанди инњо. Мањорату таљрибањои дўзандагон аз интихоби матоъу риштањои ранга, наќшкашї, дўхтани гулњову наќшњо ва дўхтани либосњо иборат мебошад. Риштањоро дар дањсолањои гузашта худи њунармандон аз калобаи пахтагин тайёр мекарданд. Риштањоро бо гиёњу моддањои химиявї ранг мекарданд. Њоло чакандўзон, асосан, аз риштањои корхонаї истифода мебаранд.

7. Тарзњои интиќол

Донишу таљриба ва мањорати чакандўзї то ба имрўз бо ду роњи анъанавї интиќол меёбанд. Тарзи якуми интиќол бо усули вертикали дар њудуди хонавода сурат мегирад. Дар хонаводањо духтарон њунари чакандўзиро аз модарон, ё хоњарбузургашон меомўзанд. Дар баъзе оилањо духтарон аз 8-9 солагї дар пањлўи модарон ё хоњарони калонашон нишаста, њунари чакандўзиро аз онњо меомўзанд. Усули дуюми интиќоли чакандўзї ба тарзи горизонталии «устод-шогирд» сурат мегирад, ки бештар ба гурўњњо хос мебошад. Дар гурўњњо занњои соњибтаљриба ё устодњо ба шогирдон – духтарони 16-20 сола нозукињои интихоби риштаву матоъ, ранг ва наќш, усулњои дўхтани чакан ва корњои дигарро ёд медињанд.

Тасвири наќшњои чакандўзї инчунин дар мактабњои рассомї, дар коллељњои њунарї ќисман дарс дода мешаванд. Масалан, дар мактаби рассомии бачагонаи ш. Кўлоб гурўњи чакандўзї фаъолият мекунад, ки њар сол онро 8-10 нафар духтарон хатм менамоянд. Хатмакардагон тањсили донишро баъдан дар Донишгоњи Технологии Тољикистон ва коллељњои њунарї давом медињанд. Баъзеи онњо пас аз хатми мактаб ба касби

чакандӯзӣ машғул мешаванд.

Дар интиқоли донишу маҳоратҳои чакандӯзӣ аз як фард ба фарди дигар нақши ширкату ташкилотҳои ғайридавлатии «Ҳунарманд», «Чакан» ва «Ҳафт пайкар» низ калон аст. Масалан, созмони ҷамъиятии «Ҳафт пайкар» тавассути мастер-классҳо ба хоҳишмандон нозукиҳои маҳорати чакандӯзӣ меомузонад.

8. Муассиса ё созмони масъул

Муассисаи масъули таҳияву такмили Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ Пажӯҳишгоҳи илмӣ-тадқиқотии фарҳанг ва иттилооти Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад.

9. Низоми дастарсӣ ба Феҳрист:

Нусхаи тоҷикӣ ва англисии феҳрист дар сомонаи ПИТФИ бо нишонаи зерин дастрас мебошад:

http://pitfi.tj/sites/default/files/pdf/fehrist_ba_2_zabon.pdf

		месозанд.			

ФЕҲРИСТИ МИЛЛИИ МЕРОСИ ФАРҲАНГИ ҒАЙРИМОДДӢ

Бахши 5. – Касбу ҳунарҳои мардумӣ (E000)

№	Номи унсур	Тавсифи мухтасар	Маҳалли густариш	Вазъи имрӯзаи унсур	Манобеи чопшуда ва маводи инвен-таризатсионӣ
E001	БОФАНДАГӢ	Ҷараёни технологии аз ресмон бофтани матоъ. Матоъ аз бофтаи ду низоми наххои нисбат ба ҳамдигар амудӣ – тору пуд ҳосил мешавад. Тору пуд дар заминаи нахпечонӣ, тортанӣ, оҳардиҳӣ ва фарққушоӣ тайёр карда мешавад. Абрешим, пашм, зағирпоя, канаб, пахта, чут ва ғайра ашёи хоми бофандагианд. Дар давоми асрҳо аҳолии маҳаллӣ аз алоча, қаламӣ, суф, чит, карбос, дока ва ғайра истифода мебурданд.	Истаравшан Қаратоғ, Хуҷанд	Нимфаъол	1. Ершов Н.Н. Ткачество // Таджики Каратегина и Дарваза. Т.1. Д., 1966. 2. Турсунов Н. Из истории городского ремесла северного Таджикистана. Д., 1974.
		Санъати чакандӯзӣ навъе аз тарзҳои дӯхтани гулҳо, нақшу нигор ва тасвирҳои рамзнок бо			1. Майтдинова Г.М. Чакан в художест-венной культуре

E002	ЧАКАНДӮЗӢ	риштаҳои ранга дар матои пахтагин мебошад. Одатан, гулдузии чакан дар курта, сӯзанӣ, болишт, ҷойпӯш, бардеворӣ, тоқӣ, гаҳворапӯш, камарбанд, рӯмол ва ғайра истифода мешавад. Ҳар нақши дар болои матоъ дӯхташуда ном дорад, чунончи: косагул, гули анор, барги бед, моҳу ситора, офтоб, абр ва монанди инҳо. Куртаи чакан махсус барои занҳову духтарон дӯхта мешавад. Дар ҷашнҳои расмӣ ва идҳои халқӣ духтарон ҳатман куртаи чакан ба бар мекунанд.	Вилояти Хатлон	Фаъол	таджиков: преемственность и традиционализм // Очерки истории и теории культуры тадж. народа. Д., 2006; 2. Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон. Д., 2014.
E003	ЗАРГАРӢ	Як навъ ҳунари истеҳсоли маснуоти ороишӣ, ки тавассути он зару зевар, асбобу ашёи рӯзгор, либосу аслиҳаи ҷангӣ ва амсоли инҳо аз фулузот (тилло, нуқра, мис, биринҷӣ, оҳан ва ғ.), сангҳои қиматбаҳову арзонбаҳо (алмос, лаъл, ёқут, фирӯза, зумуррад, лоҷвард, ҷазъ, булури кӯҳӣ, ҷамаст, яшм, қаҳрабо, ақиқ ва ғ.), аз модаҳои органикӣ (устухони фил, садаф, марворид, чӯб) сохта мешавад.	Душанбе, Истаравшан, Ҳисор, Хуҷанд	Фаъол	1. Умарова З. История исследований ювелир-ного искусства таджиков // Очерки истории и теории культуры тадж. народа. Душанбе: 2006. С. 277-302. 2. Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон. Д., 2014.
		Зардӯзӣ навъҳои гуногун дорад. Ду навъи он: заминдӯзӣ ва гулдӯзӣ маъмул аст. Дар	Душанбе,		1. Майтдинова Г.М. Традиции художес-

0139700009

Extract of the National Inventory List of the Republic of Tajikistan for ICH

Reçu CLT / CIH / ITH
Le 30 MARS 2017
N° 0153

1. Name of the element

- Full name in the native language: *Chakanduzi*
- Full name in English: "Chakan - an embroidery art".

2. Inventory number and date of registration

The element has been included in the national inventory titled as "Tajik National List of Intangible Cultural Heritage" under No. E002. The list was adopted in the framework of Annual Report Meeting of of the Ministry of Culture of the Republic of Tajikistan in April 10, 2014, and the last updation date is January 16, 2016.

3. Category and sub-category of the element

- Traditional craftsmanship.
- Social practices, rituals and festive events;
- Knowledge and practices concerning the nature and universe;

4. Geographic range of the element

The element is distributed in the Kulob city, Vose, Muminabad, Danghara, Farkhar, Khovaling, Shurabad, Mirsaid-ali Hamadani districts of Khatlon region of Tajikistan. Kulob city is considered the center of chakan craftswomen.

5. A. Name of communities, groups and individuals concerned

Most concerned communities and groups of the element are as following:

1. Informal independent working groups organized by neighbor women and girls of the Kulob city and surrounded villages and districts.

2. In the capitial city Dushanbe the communities conserned with the element are placed in the special working places so called "Art houses".

3. In the Kulob city since 2005 is functioning the none-governmental firm "Chakan", in which work 50 women and girls – masters of chakan sewing.

4. None-governmental organization "Haft paykar".

5. Art schools and colleges, where pupils and students study drowing Chakan ornaments and embroidery art.

6. Members of musical folklore groups and dancing ensembles of Tajikistan.

B. Participation of communities, groups, practitioners and bearers of the element in the process of inventory-making and drafting ICH nomination file

In 2013 in the Research of Institute of Culture and Information (RICI) was organized a group of experts for gathering fresh materials and updating of the National Inventory List. The group was headed by Tajik folklorist from Academy of Sciences Dr. Rahimov D. In the group also were included researchers from RICI: Klicheva N., Zubaydov A., Muhammadiev H., Obidpur J, and Kholmurodov Z.; from other institutions – Aminov A., (Institute of Language and Literature); Murodov M., (Tajik National University) and Qodirov F. (Tajik Institute of Arts). The group conducted several fieldworks in Sughd, Kulab, Hisar valley, Rasht and Khatlon region and collected the necessary materials for completion of the inventory list. In these fieldworks experts collaborated with local NGO's, folk artists, folk craftsmen, folk singers, musicians, performers, teachers, representatives of local governments, and other people. Also in 4 regions of the country (Sughd, Kurgantube, Kulob, Khorogh) work representatives of the Inventory group, which provide with fresh materials and information about situation of each element. The updating activity carried out in frame of "State program on safeguarding ICH in the territory of the country for the period of 2013-2020".

In discussion were participated scholars, NGO representatives, journalists, workers from cultural departments, folk craftsmen, folklore performers and artists.

The inventory list regularly updates in each 2 years. Thus, in 2016, it was updated again and was discussed at the meeting of scholars of the given Institute, in which participated representatives of the cultural sphere, folk craftsmen and artists as well. Updated Tajik National List of Intangible Cultural Heritage consists of 515 elements of ICH and was confirmed by the Ministry of Culture of the Republic of Tajikistan in January 15, 2016.

6. Description of the element

The art of *chakan* embroidery is a kind of sewing ornaments, image of flowers and symbolic drawings with colorful threads on cotton or silk fabrics. Chakan embroidery art in Tajikistan belongs to women. Usually with chakan embroidery masters sew women shirt, national cap, pillow, bedspread, headscarf, towel, curtain, coverlet for cradle, curtain for wall decoration so called *suzani* and etc. In the *chakan* embroidery art are used symbolic depictions and mythological images related to the nature and cosmos, which express people's wishes and hopes. Each ornament has special name, for example, pomegranate flower, willow leaves, almond, tulip, cockscomb, peacock's tail, moon, star, sun, cloud and so on.

Process of *chakan* embroidery production consists of selection of textile and threads, drawing ornaments, doing the needlepoint images, and sewing clothes.

7. Modes of transmission

Knowledge and skills related to the *Chakan* embroidery art till today are transmitting in two traditional ways. First way is the vertical method take place in frame of family. In the families young generation learn the art of *chakan* embroidery from mothers, grand-mothers, elder sisters. Girls starting since 8-9 years old sitting close to their mothers or sisters observe the art of embroidery. The second way of transmission of the element belongs to groups, which takes place in horizontal method, so called *ustod-shogird* (master-student). In the group work old and skilled seamstress women teach girls of 16-20 years old the fineness of embroidery, selecting color threads and ornaments, and manners of sewing.

More formal learning of *chakan* ornaments and embroidery art take place in the Art schools and colleges, where pupils and students attend some lessons related to the element.

As well as some firms and none-governmental organizations such "Hunarmand", "Chakan" and "Haft paykar" play active role in the transmission of knowledge and skills of *chakan* embroidery art. NGO "Haft paykar" carries out master-classes of *chakan* embroidery for young women.

8. Responsible entity, state agency, institution

Office responsible for updation of the National Inventory List is Research Institute of Culture and Information of the Republic of Tajikistan.

9. **Access to the inventory:**

   The English version of the inventory is available at:

   http://pitfi.tj/node/96

№	Name of element	Short description	Geographical location	Contemporary situation of the element	Published sources and inventory materials
E001	BOFANDAGI	Hand textile. The process of traditional weaving fabrics such as *karbos, chit, alacha, suf, adras, atlas, doka* and etc. Fabrics are weaved with cotton, wool, silk and other threads. The textile equipment is called as *dukon*, which are made with wood.	Isaravshan, Khujand, Karatag, Hisar	Under danger of disappearance	1. Ершов Н.Н. Ткачество // Таджики Каратегина и Дарваза. Т.1. Д., 1966. 2. Турсунов Н. Из истории городского ремесла северного Таджикистана. Д., 1974.
E002	CHAKANDUZI	The art of *chakan* embroidery is a kind of sewing ornaments, image of flowers and symbolic drawings with colorful threads on cotton or silk fabrics. Usually with *chakan* embroidery masters sew women shirt, national cap, pillow, bedspread, headscarf, towel, curtain, coverlet for cradle, curtain for wall decoration and etc. In the *chakan* embroidery are used symbolic depictions and mythological images related to the nature and cosmos, which express people's wishes and hopes	Khatlon region	Viable	1. Майтдинова Г.М. Чакан в художест-венной культуре таджиков: преемственность и традиционализм // Очерки истории и теории культуры тадж. народа. Д., 2006; 2. Рахимов Д. Касбу хунархои анъанавии точикон. Д., 2014.